

PRIMJENA DIJAPOZITIVA U NASTAVI GEOGRAFIJE - POTICAJ AKTIVNOM UČENJU

MARGARET ROBERTS*

Dijapozitivi u nastavi danas se sve manje upotrebljavaju, a njihovu primjenu u budućnosti *ugrožava* sve veća upotreba kolor-fotografija u udžbenicima i video-vrpici. Dobrim projektorom i ostalim odgovarajućim uvjetima, kvaliteta fotografskog prikaza može biti bolja od ostalih vizualnih izvora zato što je:

- sam prikaz mnogo veći
- jasnoća slike oštija
- boja prikaza vjernija.

Prednost je većeg prikaza u tome što omogućuje lakše uočavanje detalja i bolje razumijevanje učenicima i nastavnicima.

Osim toga, dijapozitiv se može projicirati na papir, ploču ili zid na koje se onda može izravno skicirati.

UPOTREBA DIJAPOZITIVA ZA UNAPREĐENJE GEOGRAFSKE EDUKACIJE

Navedimo nekoliko načela koja bi se trebala uvažavati pri upotrebi dijapozitiva u nastavi:

1. Dijapozitivi bi trebali biti integrirani u plan nastavnog sata, a ne shvaćeni kao poseban dodatak samo na kraju sata. Korisnije je prikazivati ih istovremeno s predavanjem, što je učinkovitije nego da se gledaju naknadno. Tako pridonose otkrivanju odgovora na ključna pitanja postavljena u shemi rada.

2. Dijapozitive treba prikazivati tako da se učenici potpuno uklupe u shemu rada. Koja se znanja mogu dobiti od njih? Koji koncepti im pomažu da razviju svoja znanja? Koje su im sposobnosti potrebne da interpretiraju svoja znanja? Kako im se može podići svijest o vrijednostima?

3. Učenici trebaju promatrati dijapozitive imajući na umu da su oni samo odabir iz

stvarnosti. Trebalo bi ih poticati i na razmišljanje: što je izdvojeno i zašto, a što je eventualno izostavljeno iz okvira dijapozitiva i zašto. Bolje da dijapozitivi daju podatke koji se interpretiraju negoli gotove činjenice.

4. Dijapozitivi bi trebali poticati učenike da razmišljaju o viđenom i da postavljaju pitanja o tome.

UPOTREBA DIJAPOZITIVA ZA POTICANJE AKTIVNOG UČENJA

Za poticanje aktivnog učenja u školama se uspješno primjenjuje nekoliko metoda koje su usmjerene na razvoj sposobnosti opažanja i odabira, te na vještinu postavljanja pitanja i skiciranja.

OPAŽANJE

Prva skupina metoda razvija učenikove sposobnosti opažanja, čime znanje i razumijevanje postaje kvalitetnije. Da bi te metode bile uspješne, nastavnik ne smije sugerirati učenicima što trebaju uočiti.

Metoda kratkotrajnog prikaza

Učenicima je rečeno da će ugledati prikaz na samo 10 sekundi (sl.1.). Projektor se nakon toga vremena isključi, a učenike se zamoli da zapamte što su uočili i da to navedu pismeno ili usmeno. Taj se proces može ponoviti, a rezultat toga bit će zasigurno povećani interes učenika da zapamte što više pojedinosti. Nakon toga može se raspravljati o tome što je uočeno i zašto, a što nije i zašto.

Glavni cilj ove aktivnosti je poticanje učenikove koncentracije na vizualne informacije, a time i povećanje znanja što ujedno otvara diskusiju o osobnim razlikama učenika u percepciji.

Sl. 1. Unutrašnjost trgovine u naselju nedaleko Cape Towna, Južnoafrička Republika, pruža mogućnost detaljnog opažanja

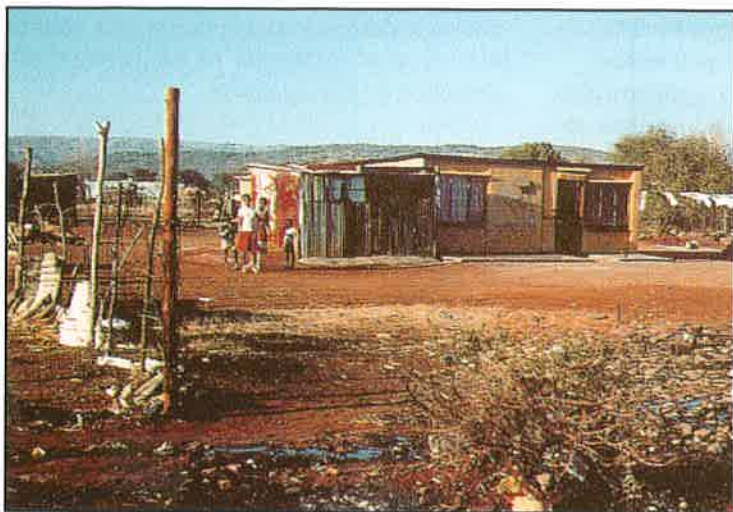
Metoda pokvarenog telefona

Izvan učionice pošalje se 5-6 učenika, a ostalima se prikaže dijapozitiv, nakon čega odluče kako će prvom učeniku od šestoro odsutnih opisati viđeni dijapozitiv (sl.2.). Pošto se ugasi projektor, poziva se prvi odsutni učenik, te mu jedan iz razreda opiše dijapozitiv.

Informacija mora opisivati predloženi vizualni prikaz, a nikako ne smije sadržavati podatke o lokaciji gdje je dijapozitiv snimljen. Sada taj učenik opisuje dijapozitiv sljedećemu koji ulazi u razred, a ovaj opet sljedećem. Ostale učenike valja poticati da zamjećuju koliko se vjerno opisi podudaraju s prikazanim dijapozitivom. Obično,

s trećim učenikom koji nije vidio dijapozitiv, detalji se počinju ispuštati, a informacije postaju sve netočnije. Nakon povratka i zadnjeg odsutnog učenika, dijapozitivi se ponovno prikazuju radi diskusije.

Glavni cilj ove metode je postizanje precizne verbalne prezentacije vizualne informacije, čime se povećava znanje. To otvara mogućnosti za raspravljanje o razlikama između informacija dobivenih iz prve i druge ruke, te kako riječima interpretirati i selektirati informacije.

Sl. 2. Metoda pokvarenog telefona može se temeljiti na slici sličnoj ovoj: GaRankuwa nedaleko Pretorie, Južnoafrička Republika

Sl. 3. Dijapozitiv krajolika pruža mogućnost odabira pojmova za opis (Južnoafrička Republika, nedaleko granice sa Swazilandom)

Metoda natuknica (riječi, fraze, naslovi)

Dijapozitiv se prikaže te se učenike zamoli da zapišu riječi, fraze ili naslov koji će opisivati viđeni prikaz (npr. pejzaž kao na sl.3.). Zapisano se grupira i ispiše na ploču, a zatim se koristi kao pomoć prilikom opisi-
vanja.

Glavna je svrha ove metode je poticanje veće upotrebe općeg i stručnog vokabulara. Time dolazi do razmjene vokabulara među učenicima i odabira najvažnijeg pri opisu prikaza. Uz takvu aktivnost učenici povećavaju i svoje znanje.

UOČAVANJE RAZLIKA

Prikažu se dva različita dijapozitiva (npr. isti krajolik u različitim godišnjim dobima ili dva sasvim oprečna krajolika). Učenici zatim

napišu različitosti i sličnosti. Napisano se grupira.

Svrha je ove metode razvijanje sposobnosti uspoređivanja i razlikovanja te obogaćivanja jezičnog fonda čime diskusija o razlikama postaje kvalitetnija. Aktivnost produbljuje učenikovo znanje i razumijevanje.

VJEŠTINA ISPITIVANJA

Jedan je od zadataka nastave geografije da prilikom istraživanja geografskih prostora i tema učenici prepoznaju osnovnu geografsku problematiku.

Sljedeće metode podrazumijevaju da učenici umjesto nastavnika postavljaju pitanja vezana uz dijapozitive.

Metoda dvadeset pitanja

Nastavnik prikaže dijapozitiv i postavi sljedeća pitanja: "Što je to?", "Koji je uzrok?" ili "Gdje je to?" (npr. erozija zemlje prikazana na sl.4.). Učenici zatim postavljaju dvadeset protupitanja kako bi pronašli odgovor na pitanje koje je postavio nastavnik. Nastavnik je dužan odgovarati samo sa da ili ne.

Svrha je ove metode poticanje učenika na formuliranje svojih vlastitih pitanja, na razvijanje misaonih sposobnosti i na povećanje znanja i razumijevanja. Ta aktivnost pospješuje učenikovu znatiželju.

Sl. 4. Pitajte učenike: »Što je prouzročilo ovo?« - erozija tla u Kwazulu-Natal, Južnoafrička Republika

Metoda "Ima li pitanja?"

Dijapozitiv je prikazan i učenici postavljaju nastavniku bilo koja pitanja u vezi s prikazom. Nastavnik nastoji odgovoriti na njih. Dakako, u tome najbolje uspijeva ako je on sam snimio dijapozitiv ili mu je objekt snimanja poznat.

Svrha je ove aktivnosti omogućiti učenicima da otkriju sve što žele znati o dijapozitivu.

SPOSOBNOSTI ODABIRA

Jedan je od zadataka nastave geografije da učenici nauče odabrati i koristiti se sekundarnim izvorima znanja.

Sljedeća metoda omogućuje učenicima da načine izbor i da o tome raspravljaju.

Metoda "Koju sliku odabrati?"

Učenicima je rečeno da će im se prikazati niz dijapozitiva, optimalan broj je 6-10 primjeka (sl.5.). Sve te slike mogle bi predstavljati određenu tematiku, ali samo 1-2 od njih može biti izabrana kao reprezentativan prikaz (npr. za turistički vodič, školski geografski časopis). Nastavnik može omogućiti učenicima da postavljaju daljnja pitanja o tematici koja je ilustrirana na prikazu prije nego što načine izbor. Izbori se diskutiraju i svaki pojedinac objašnjava zašto je izabrao upravo taj dijapozitiv. Odabire se onaj dijapozitiv za koji se odlučilo najviše učenika.

Svrha je ove metode podizanje svijesti učenika o činjenici da postoje različiti načini prezentiranja geografskih prostora i problematike. Svi su vizualni prikazi izbor iz stvarnosti te ih svaki pojedinac

drugačije doživljava. Ta aktivnost izaziva znatiželju kako prikazano izgleda u stvarnosti i kako bi se to moglo prezentirati za različite namjene. Učenici će zapravo vidjeti sve dijapozitive, što će povećati njihovo znanje i razumijevanje o prikazanoj geografskoj problematici.

VJEŠTINA SKICIRANJA

Dijapozitiv je projiciran na komad papira, zid ili ploču na kojoj učenici skiciraju (ocrtavaju) važnije elemente dijapozitiva (sl.3.). Kada je većina glavnih elemenata identificirana, projektor se gasi, te na ploči, papiru ili platnu ostaje vidljiva samo skica. Male skupine učenika služe se prilikom skiciranja papirom A4 formata.

Svrha je ove metode poticanje sposobnosti opažanja i razvijanje učenčkih sposobnosti prezentacije cijelog prikaza uz pomoć linija, sjenčanja i označavanja. Aktivnost se koristi za razvijanje vještine skiciranja i identificiranja geografskih podataka.

ZAKLJUČAK

Sve opisane metode potiču učenike na aktivno promatranje dijapozitiva, izgradnju vlastita geografskog znanja uz podršku nastavnika. Bolje da oni sami uočavaju, nego da im nastavnik sugerira što treba vidjeti. Nakon toga mogu svoje spoznaje raspraviti s nastavnikom te im on može dati odgovore pošto je probuđena njihova znatiželja.

Nadovezujući se na prethodni članak, **Giles Hopkirk** razvio je nekoliko kreativnih metoda kojima uz pomoć dijapozitiva pokušava objasniti koncept "razvijenosti".

PRIKAZIVANJE DIJAPOZITIVA KAO METODA OTKRIVANJA KONCEPTA RAZVIJENOSTI-NERAZVIJENOSTI

GILES HOPKIRK

Metoda učenja opisana u ovom članku temelji se na idejama koje su opisane u prethodnom članku. Taj je pristup problematici uspješno primijenjen na raznim dobnim skupinama

Sl. 5. Odabir nekoliko dijapozitiva vezanih uz određenu temu ili državu. Neka učenici izaberu one koji najbolje odgovaraju svrsi. Južnoafrička Republika.

učenika. Aktivnosti su korisne kod upoznavanja koncepta *razvijenosti* jer daju poticaj za diskusiju o nizu problema vezanih uz taj koncept.

Studentima je dan zadatak (npr. u obliku domaće zadaće) da sami navedu pojmove koji ih asociraju na razvijene zemlje ili na zemlje u razvoju. Njihov je zadatak da načine dva dijagrama. Na prvom dijagramu učenici trebaju zabilježiti što povezuju s ekonomski razvijenim zemljama, a na drugomu što s ekonomski nedovoljno razvijenim zemljama. Korisno je predložiti im nekoliko ideja s kojima bi počeli i potaći ih kako da otkriju optimalna rješenja.

Sljedeći nastavni sat počinje grupiranjem učeničkih ideja na dva velika dijagrama. To je vježba iz koje proizlazi mnogo originalnih ideja. Kako se moglo predvidjeti, iz dijagrama proizlazi da su za ekonomski nedovoljno razvijene zemlje vezani pojmovi bolesti, gladi i siromaštva; a za razvijene zemlje pojmovi blagostanja, zdravlja i zadovoljstva. Korisno je usporediti ta dva dijagrama te uočiti najkarakterističnije razlike. U tom trenutku šest učenika udalji se iz razreda kako ne bi vidjeli i čuli što se događa u razredu. Zatim se objasni ostalim učenicima što dalje trebaju činiti.

Prikažu im se dijapozitivi karakteristični za ekonomski nedovoljno razvijene zemlje (sl.1.). Da bi se učenici što više koncentrirali, treba ih upozoriti da će prikaz trajati 10 sekundi i da moraju zapamtiti što više pojedinosti u tom vremenu. Kada se projektor ugasi, jedan učenik zapiše opažanja ostalih.

Tada se pozove prvi učenik izvana. Njemu se pročitaju zapisane informacije, pošto je bio prethodno upozoren da ih zapamti kako bi ih sve prenio slijedećem učeniku koji će ući, a ovaj opet ponavlja idućemu. Tu se zapravo radi o *metodi pokvarenog*

telefona. Na temelju informacija učenici koji nisu vidjeli dijapozitiv moraju se odlučiti da li prikaz pripada ekonomski razvijenim ili nedovoljno razvijenim zemljama. Prenošenjem informacija do posljednjeg učenika one postaju manje točne, pa je korisno ponovno prikazati dijapozitiv kako bi učenici mogli vidjeti što im je opisivano. Može se očekivati da će učenici zaključiti da prikaz pripada ekonomski slabije razvijenim zemljama u razvoju, ali je potrebno da svoj zaključak obrazlože.

U nastavku ove aktivnosti sljedećih šest učenika izlazi, proces se ponavlja, ali ovaj put dijapozitiv prikazuje moderna zdanja u glavnom gradu zemlje u razvoju (sl.2.). Učenici će zaključiti da je riječ o razvijenom svijetu, osobito ako dijapozitiv uključuje impresivne nebodere i modernu arhitekturu. Giles Hopkirk još nije imao skupinu učenika koja bi drugačije zaključila, a čak ni studenti nisu bili iznimka. Na kraju, potrebno je još jednom prikazati dijapozitiv i prodiskutirati na temelju čega su učenici zaključili da prikaz pripada razvijenim zemljama. Tek se sada učenicima može reći da i drugi prikaz pripada ekonomski slabije razvijenim zemljama. Najbolje je prikazati dva dijapozitiva iz iste zemlje, kako bi iznenađenje kod učenika bilo veće.

Zaključna aktivnost je povratak na dijagram konstruiran na početku sata. To može potaknuti

Sl. 1. Razvijeni svijet ili svijet u razvoju? Leh, Ladakh, Sjeverna Indija.

diskusiju temeljenu na činjenici da pretpostavke učenika stvorene unaprijed za ekonomski slabije razvijene zemlje odgovaraju prvom dijapozitivu, ali su u oprečnosti s drugim dijapozitivom. Zašto je to tako? Čime se drugi dijapozitiv razlikuje od pretpostavki na dijagramu? Zašto imamo negativne predrasude o ekonomski nedovoljno razvijenim zemljama? Odakle nam takva razmišljanja?

Ova metoda uspješna je za otkrivanje stereotipnih predrasuda o ekonomski slabije razvijenim zemljama i o ulozi medija i velikih organizacija u stvaranju tih predrasuda.

Prevela i prilagodila:
Danijela Stojanović

Sl. 2. Razvijeni svijet ili svijet u razvoju? New Delhi, Indija.

LITERATURA

Hopkirk, G. (1998): Challenging images of the developing world using slide photographs, Teaching Geography vol. 22:1, 34-35, Geographical Association, Sheffield

Roberts, M. (1998): Using slide images to promote active learning, Teaching Geography vol. 22:1, 31-33, Geographical Association, Sheffield